

Uzmimo, za trenutak, da smo pogrešno pretpostavili da je niz rečenica u jednom jeziku ne samo ograničen, već dovoljno mali te da bi se mogao direktno naučiti. Opis talkvog jezika mogao bi se jednostavno sastojati od velikog spiska veza između semantičkih i fonetskih predstava. Drugim rečima, mogao bi se sastojati od neke vrste rečeničnog rečnika ili *rečeničnog leksikona*. U smislu naše prethodne diskusije, takav jezik ne bi imao gramatiku i ne bi bilo potrebe da ima sintaksička svojstva jer bi leksikon direktno pozivao sve semantičke i fonetske podatke.

Već smo, međutim, ranije primetili da ljudski jezici nisu takvi zato što uključuju neograničen broj semantičko-fonetskih veza, koje se, po definiciji, ne mogu nabrajati u leksikonu. Prirodni jezici, prema tome, moraju imati neku napravu osim ograničenog spiska semantičko-fonetskih veza. To će reći, oni moraju posedovati gramatičke sisteme koji mogu da generišu neograničen broj struktura — napravu koja je slična instrukcijama proste ilustrativne gramatike o kojoj je bilo reči u odnosu na »jezik« koji se sastojao od slova *a* i *b*. Ova gramatika je glavna osnova za postojanje sintaksičkih struktura. Ili, da bi bilo jasnije, rečenice poseduju sintaksičku strukturu, pored fonoloških i semantičkih odlika, zbog toga što one nisu ograničeni nizovi koji se mogu neposredno naučiti, već neograničeni nizovi koji se mogu naučiti samo indirektno putem internalizacije neke ograničene gramatike koja ih generiše.

Sintaksička struktura je, u osnovi uzgredni proizvod ili derivacioni proces jedne generativne gramatike koja generiše rečenice a ne nabraja ih. Postojanje sintaksičke strukture je usko povezano sa činjenicom da lingvističko ponašanje po pravilu uključuje operacije sa izrazima koji su kao *celine* novi. Ovo je moguće samo zbog postojanja generativne gramatike koja povezuje sintaksičku organizaciju sa rečenicama koje određuje.

Moramo ponovo razlikovati dve vrste novina — novina iskaza kao celina nasuprot novini iskaza koji su sklopljeni od delova koji nisu novi. Ova razlika mogla bi da se razjasni i poveže sa pojmom leksikona. Ma da je nemoguće da se opis nekog jezika sastoji samo od iscrpnog spiska fonetsko-semantičkih veza, moguće je i, u stvari, istinito da jezici imaju takve skupove veza. Ovi skupovi povezuju semantičke i fonetske podatke, ne u celim rečenicama već u izvesnim delovima rečenica. Svaki jezik ima ograničen leksikon koji se sastoji od velikog broja povezanih podataka o značenju i izgovoru i, manjim delom, od nekih sintaksičkih svojstava. Rečnici sa kojima se svakodnevno susrećemo, one debele knjige koje se nalaze na našim policama, mogu se smatrati prilično neveštima pokušajima da se izlože takve veze. Leksikon će jednostavno nabrojati sve one proizvoljne i nepredvidive veze podataka o značenju sa podacima o izgovoru.

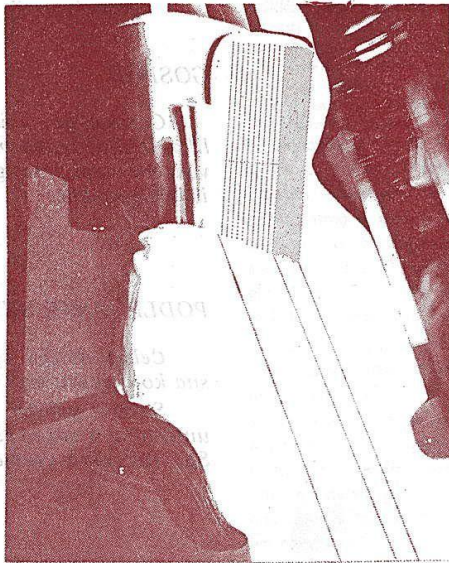
Jedan očigledan vid po kome obično lingvističko ponašanje ne uključuje novinu (ili je samo delimično uključuje) je taj da se ovo ponašanje zasniva na već poznatom vokabularu leksičkih jedinica od kojih svaka ima inherentna semantička i fonetska svojstva. Ovo pokreće pitanje odnosa između semantičkih i sintaksičkih svojstava.

Govorni predstavnik nekog jezika mora da nauči direktno ograničen leksikon semantičko-fonetskih veza. Međutim, taj govorni predstavnik ne zna ovaj ograničen broj veza već neograničen broj. Sveukupna gramatika, prema tome, mora da obezbeđuje neki ograničen način da neko ko poseduje leksikon može da *projicira* ovo ograničeno znanje izgovora na neograničeno znanje izgovora svih rečenica.

Prirodni okvir koji bi objasnio ovo lingvističko projiciranje, koje je, uistinu, ona odlika koja definiše prirodni jezik, bio bi

## TRANSFORMACIONA GRAMATIKA

(II deo)



sledeći. Pretpostavite da se gramatika sastoji od tri komponente: sintakse, semantike i fonologije. Sintaksa sadrži ograničen skup neke vrste pravila i ograničen leksikon. Ona generiše neograničen niz *sintaksičkih struktura* od kojih svaka sadrži pojedinačne leksičke jedinice (sa njima inherentnim semantičkim i fonološkim svojstvima) kao sastavne delove. Sintaksa, na taj način, utelovljava »kreativnu moć« gramatike, ono svojstvo koje dopušta da ograničen sistem generiše beskonačne nizove.

Međutim, sama sintaksa, u principu, ne objašnjava sve što znamo o rečenicama. U odnosu na značenje, na primer, sintaksa nam ne govori ništa o značenju izvan značenja pojedinačnih leksičkih jedinica. Ona ne objašnjava semantička svojstva celih rečenica niti bilo kojih njihovih sastavnih delova koji su »veći« od leksičkih jedinica

(takvi sastavni delovi se stručno nazivaju *konstituenti*). Naročito obratite pažnju na to da mogu postojati različite sintaksičke strukture koje sadrže identične leksičke jedinice, a koje, i pored toga, imaju sveukupno sasvim različita značenja:

(34) Harry loves Lucille  
(Hari voli Lusil)

(35) Lucille loves Harry  
(Lusil voli Harija)

Može izgledati da je fonologija zaista nepotrebna, pošto se izgovor svake rečenice može u potpunosti odrediti sekvencom izgovora leksičkih jedinica u njoj. Zapravo, izgovor rečenica u stvarnim jezicima nikad se ne određuje isključivo na ovoj elementarnoj bazi. Mnoge leksičke jedinice izgovaraju se na jedan način u jednom kontekstu, na drugi način u drugom (uporedite *pirate* / *piracy*, *gusar* / *gusarstvo*, *oblige* / *obligation*, *obavezati* / *obaveza*). Mnogi vidovi izgovora (na primer, naglasak i intonacije u engleskom jeziku) nisu direktno u vezi sa nekim određenim leksičkim jedinicama. Tako fonologija vrši bogatu funkciju.

U više mahova naglašavano je da gramatika nekog prirodnog jezika nije samo naprava koja *direktno* povezuje značenja i izgovore. Ali iz ovog kratkog opisa forme gramatike, jasno je da je gramatika, u smislu ove diskusije, naprava koja *indirektno* povezuje semantičke i fonetske predstave — indirektno zbog toga što se taj proces odvija posredstvom neograničenog broja sintaksičkih struktura. Svakoj strukturi, koju generiše sintaksa, semantika daje interpretaciju na semantički način, a fonologija daje interpretaciju na fonološki način. Tako sveukupna gramatika zaista povezuje fonetske i semantičke predstave, ali ona to čini *produktivno* posredstvom sintakse, a ne samo u vidu spiska.

Iz ove diskusije može se videti da tri komponente gramatike imaju nejednake uloge. Sintaksa je definitivno primarna; a semantika i fonologija su sekundarne. Sintaksa je sistem bez pravog *ulaznog* materijala; ona »kreira« ili generiše neograničen broj struktura. Druge dve komponente su *ulazno-izlazne* naprave; one deluju na strukturu već određene sintaksom i propisuju im dalju strukturu. Nasuprot kreativnoj prirodi sintakse, semantika i fonologija su samo interpretativne po prirodi. Sintaksa je fundamentalna po tome što ove druge komponente operišu sa informacijama koje je obezbedila sintaksa. Prema tome, nije slučajnost da se ova knjiga<sup>1)</sup> bavila pitanjem sintakse, pošto je razumevanje ovog pitanja osnovno za bilo kakvo proučavanje interpretativnih delova jezika.

Pretpostavimo, recimo, da se onaj vid sintaksičke strukture na koji deluje semantika za potrebe semantičke interpretacije nazove *Dubinska Struktura*. A neka se onaj vid sintaksičke strukture na koji deluje fonologija za potrebe fonološke interpretacije naziva *Površinska Struktura*. Primitićete da do sada ništa bitno nije rečeno, pošto je logički moguće da je terminologija besmislena. To će reći, moguće je da su strukture relevantne za obe vrste interpretacije *identične*. Ovo je, u stvari, pretpostavka skoro svih tradicionalnih lingvističkih diskusija. Ali možda osnovno otkriće sadašnjeg prilaza gramatici, koja se sada naziva *transformaciona*, jeste činjenica da je ova pretpostavka pogrešna, i to u drastičnoj meri. Proizlazi da su strukture koje su relevantne za semantičku interpretaciju zaista veoma različite od onih koje su relevantne za fonetsku interpretaciju. Samo su ove poslednje, li površinske strukture, dosta slične onome što mi obično zamišljamo kao sintaksičke strukture rečenica.



Činjenica je da se sintaksička struktura račva u dva jasna vida, dubinski i površinski. Mora se misliti na to da sintaksa poseduje dva dela. Prvi deo, osnova, sastoji se od pravila i leksičona, koji zajednički generišu neograničene nizove dubinskih struktura. Ove su ulazni materijal semantičke komponente gramatike. Zatim, postoji drugi, ili *transformacioni* deo sintakse, čija je funkcija da poveže površinske strukture sa dubinskim strukturama. To jest, transformaciona sub-komponenta, takođe, uzima dubinske strukture kao ulazni materijal. A izlazni materijal ove sub-komponente, površinske strukture, ulazni je materijal fonologije. Spajanje fonetskih predstava i semantičkih predstava je direktno. U stvari, ovo spajanje ne odvija se posredstvom jedne jedine sintaksičke strukture već posredstvom veze između dve sasvim različite forme sintaksičke organizacije.

Ova kratka diskusija o formi sveukupne gramatike bila je sasvim uopštena. U ovoj knjizi, upoznali ste dve vrste sintaksičkih činjenica kojima se morate pozabaviti u jeziku: vrste dubinskih struktura koje se moraju pretpostaviti, vrste pravila koja generišu ove strukture i neke od transformacija koje su u pitanju prilikom povezivanja odgovarajućih površinskih struktura sa dubinskim strukturama.

## VI LINGVISTIČKE UNIVERZALIJE

Govorili smo u više navrata o procesu »učenja nekog jezika« i insistirali na tome da ovaj proces uključuje internalizaciju nekog ograničenog sistema pravila, a ne prosto memoriranje određenog spiska lingvističkih izraza. Ali čak i ovaj neobičan način izražavanja, koliko god da je precizniji, uključuje jednu osnovnu pretpostavku koja se mora ispitati. Upotreba izraza »učenje nekog jezika« podrazumeva da se čitav sistem mora iz osnova naučiti. To će reći, ovakva upotreba izraza implicira da je sveukupni lingvistički sistem čije predstave dete u razvoju stvara u sebi, određen u potpunosti njegovim iskustvom. Ne postoji, međutim, ni najmanji razlog da se poveruje u ovo. Upravo obratno — ovo, svakako, nije tako.

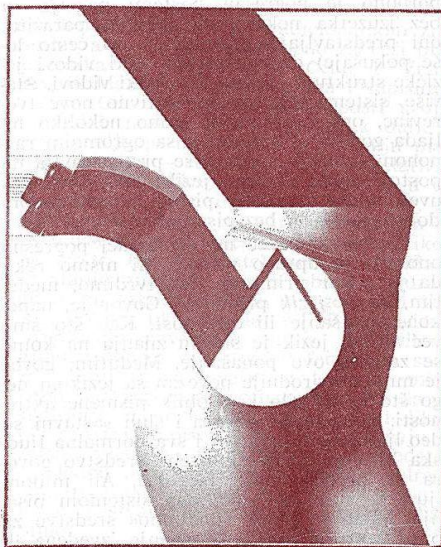
Veći deo strukture bilo kog jezika se ne uči, već je određen urođenom lingvističkom organizacijom ljudskog organizma. Ova urođena organizacija određuje sveukupnu strukturu neke gramatike, vrste pravila koje ona može sadržati, vrsta elemenata i moguće međusobne veze među njima. Ona, takođe, određuje u nepoznatoj meri deo stvarnog sadržaja određenih gramatika, to jest, određena pravila i elemente koje ove gramatike sadrže.

Pretpostavka da postoji bogata, univerzalna (urođena) lingvistička struktura, koja je osnova svakog jezika i prava podloga koja omogućuje prvo učenje jezika, potrebna je iz više razloga. Prvo, ona objašnjava mnoge fundamentalne sličnosti koje ispoljavaju svi jezici, sličnosti koje su prikrivene mnogim faktorima, kao što je, na primer, naše opšte poznavanje samo najpovršinskih činjenica o gramatici. Naš neuspeh da uvidimo razliku između dubinske i površinske strukture, koja je prethodno ukratko opisana, mnogima je zamaglo bogat sistem sličnosti na kojima se temelje površinske sintaksičke razlike koje različiti jezici poseduju. Drugo, pretpostavka o obuhvatnoj, genetički određenoj lingvističkoj organizaciji objašnjava izvanredan podvig učenja jezika po prvi put. Ovo se odvija tako ujednačeno, brzo, potpuno i neovisno od direktnog proučavanja, inteligencije, da isključuje mogućnost o tome da je celokupni izlazni sistem funkcija samovoljnog, hirovitog i ograničenog iskustva ispitivane dece. Lako je prevideti neobičnu prirodu zadatka koji je ovde obavljen zbog težnje da se potencijalne obim, složenost i apstraktnost sistema koji je, u stvari, izgrađen, tj. jedan ljudski jezik. Bolje shvatanje onoga što je ovim obuhvaćeno i besmislenost pretpostavke da

je to u potpunosti rezultat funkcije iskustva proizlazi ako se ukratko pregleda čak i ono što smo prethodno zaključili. Dete je nužno ograničeno na relativno usko, svakako konačno, i proizvoljno izabrano lingvističko iskustvo. Tako ono čuje samo ograničen broj iskaza; mnogi od njih nepravilno su sklopljeni; ima dosta buke; nepovezanosti itd. Pa i pored svega toga, ono brzo izgradi lingvistički sistem koji pruža znanja o neograničenom sistemu lingvističkih izraza, od kojih nijedan deo ne potiče iz njegovog direktnog iskustva. Štaviše, ovi lingvistički izrazi nisu samo nizovi zvukova, već izvanredno komplikovane kombinacije semantičkih, sintaksičkih i fonoloških svojstava. Kada se stvar ovako postavi, postaje jasnije da je učenje jezika usmereno bogatim sistemom nenaučenih i urođenih ograničenja. Inače, taj zadatak bilo bi nemoguće ostvariti.

Svakako, jezici se razlikuju u mnogim, često bitnim pogledima. Ovo, međutim, ne isključuje postojanje nekog dalekosežnog sistema urođenih lingvističkih principa, kao što ne isključuju stvarne razlike između molekula, stolova, planeta i galaksija postojanje bogatog niza fizičkih zakona koji njima upravljaju. Ono što je, možda, najinteresantnije o jezicima je činjenica da oni otkrivaju složene i malo razumljive načine međusobnog delovanja između urođenih bioloških struktura na iskustva u stvaranju složenih sistema znanja.

Pitanje lingvističkih univerzalija, ili biološki određenih lingvističkih struktura, povezuje izučavanje gramatike i široku oblast proučavanja psihologije i biologije, ljudi i životinja. Izučavanje gramatike je, u stvari, posebni deo ove šire oblasti proučavanja



nja. Sve ovo pokazuje da prilikom izučavanja strukture nekog određenog jezika, čovek ne nabira samo slučajne lingvističke činjenice u vremenu i prostoru, već se, takođe, nužno bavi karakteristikama ljudske prirode. Pitanje lingvističkih univerzalija je ono što čini da je danas izučavanje gramatike nešto što je iznad lokalnog, često uskog, ili čak sitničarskog istraživanja kakvo je često bilo u prošlosti.

## VII JEZIČKE RAZLIKE I PRESKRIPTIVIZAM

Termin *gramatika nekog jezika* upotrebljavali smo u odnosu na sveukupni sistem koji u potpunosti obuhvata naše znanje fonetskih, semantičkih i sintaksičkih svojstava

svih rečenica u nekom jeziku. Izgleda da ovaj termin pretpostavlja da je neki jezik monolitna celina, jednoobrazni jezik kojim govore milioni ljudi. Ali dobro je poznata činjenica da postoje ogromne razlike u jezicima onih koje nazivamo »govorni predstavnici engleskog jezika«. U stvari, skoro je sigurno da ni dva predstavnika engleskog jezika ne poseduju potpuno isti jezik. Najočiglednija razlika u pojedinačnim jezicima je u leksikonu: nepojmljivo je da dva čoveka znaju sasvim identične nizove leksičkih jedinica. Razlike u fonologiji su, takođe, uobičajene i one su nam svima poznate. Ima takođe razlike u sintaksi.

Ove razlike nisu čisto individualne. Govorni predstavnici engleskog jezika, i govorni predstavnici drugih jezika, takođe, mogu se svrstati u grupe na osnovu veza sličnosti i razlika. Ove grupe nazivaju se *dijalekti*. Dijalekti postoje kao funkcija svih oblika lingvističke izolovanosti i odvojenosti u prostoru, vremenu, društvenom staležu, zanimanju, godinama starosti itd. Postojanje dijalekata, međutim, ne isključuje razumnu upotrebu termina *gramatika engleskog jezika*, zbog toga što je očigledno da dijalekti i individualne varijacije dele veliki broj osnovnih sličnosti. Ovo se naročito odnosi na englesku sintaksu, a možda, još i više na semantiku, mada mi trenutno jedva da imamo načina da to ispitamo. Putem proučavanja dubljih principa na kojima se temelji sintaksa, u boljem smo položaju da ocenimo koliko su zaista male razlike među varijantama jednog istog jezika. Izučavanja fonetskih razlika već su otkrila da su dijalekatske varijacije u fonologiji, možda, u stvari, funkcija površinskih pravila koja pokrivaju korpus opštih fonoloških principa.

Ova vid izučavanja gramatike dovodi nas do još jedne važne razlike između gramatike, kako je ona bila predstavljena u ovoj knjizi, i gramatike koja nam je poznata iz prethodnog školovanja. Školska nastava gramatike je obično prožeta dvema idejama koje su strane sadržini i svrsi ove knjige. Jedna ideja odnosi se na nastavu pisanja i pismenog izražavanja, tema na koju ćemo se uskoro ponovo vratiti. Druga ideja odnosi se na pokušaj da se predaje manje ili više standardizovan dijalekat engleskog jezika učenima koji često govore nekim drugim dijalektom. Veliki deo onoga što se u školama naziva »gramatika« odnosi se na beznačajnije karakteristike koje su odlike različitih dijalekata.

Mnogo manje pažnje se, međutim, posvećuje ogromnom broju principa o sklapanju rečenica koji su zajednički svim dijalektima engleskog jezika.

Ukratko, veći deo školske gramatike bavi se učenjem formi elitnog »standardnog« jezika onih koji govore manje »standardnim« (često nazivanim »sub-standardnim«) dijalektima engleskog jezika. Ali takozvani »standardni« jezik je i sam dijalekat ili varijanta engleskog jezika, određenije, ona varijanta koja je vezana za pismenost i za književnu tradiciju. Ovo je, u stvari, neka vrsta društvenog inženjerstva u kome se od izvesnih ljudi traži da izmene izvesne detalje svoga jezika kako bi on više ličio na govor elitnijih govornih predstavnika istog jezika. Ovakva vrsta nastave je, možda, društveno opravdana, a jasnije je definisana i efikasnije se ostvaruje u jednom broju zemalja. Jedna poteškoća u Sjedinjenim državama je ta da standard koji se uči nije mnogo standardan i može da varira u znatnoj meri od mesta do mesta.

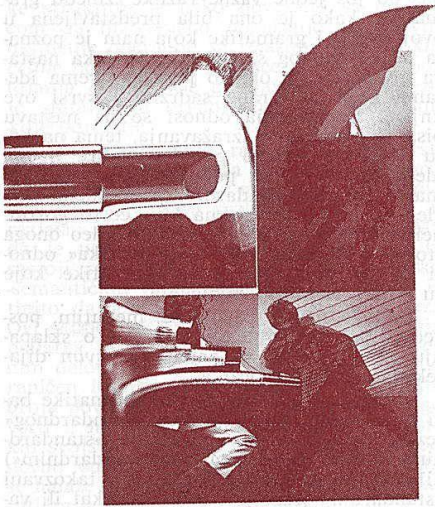
Ali ma kakvu vrednost pridavali ovom lingvističkom »inženjerstvu«, ono nema pravog lingvističkog značenja ili koristi i veći na njegovih »lingvističkih« opravdanosti je ili izmišljena ili sasvim smešna. Često se tvrdi, na primer, da razni ne-standardni oblici govora predstavljaju ne samo jezičko »opadanje« već da, takođe, predstavljaju smetnju uspešnom komuniciranju. Ovo tvrđenje koliko je preuveličano i neodbranjivo, toliko nije ni zasnovano na iskustvu.

Drugi vid školske gramatike, koju ovde nazivamo *preskriptivnom gramatikom*, jes-



te njeno insistiranje da zastareli, sada već arhaični, oblici moraju i dalje da se upotrebljavaju, a da se mnogi drugi, noviji oblici moraju izbaciti iz upotrebe. Preskriptivna gramatika, po samoj svojoj prirodi, znači odupiranje neprekidnom procesu lingvističke promene. Neosnovana pretpostavka, na kojoj je zasnovan ovaj otpor, je ta da se krećemo u pravcu »prekida komuniciranja« ukoliko se zaštitnici jezika ne budu suprotstavili lingvističkim promenama. A ova pretpostavka, ma koliko da je neosnovana, dominira mnogim svakodnevnim raspravama o gramatici i jezičkoj upotrebi kako u školama tako i izvan njih. Čak i najočigledniji dokazi da istina leži u suprotnom pravcu ne mogu da uzdrmajuu ovo pogrešno shvatanje. Da li neko želi ozbiljno da tvrdi da je savremeni francuski jezik manje pogodno sredstvo komuniciranja nego latinski, iz koga se, u izvesnom smislu, razvio i to upravo onim procesima promene kojima preskriptivna gramatika pokušava da se odupre? Isto tako, nekoliko stotina jezika postoji uprkos stalnim lingvističkim promenama i to bez ikakve tradicije preskriptivne gramatike, bez ikakve književne tradicije, bez pismenosti. Preskriptivna gramatika teži da implicitno pretpostavi da je prirodni jezik nepostojana kulturna tvorevina koja se jedino teškom mukom može održati. Ovakva gramatika ne uviđa da je jezik čoveku urođen.

Preskriptivnu gramatiku, prema tome, ne interesuje mnogo priroda jezika uopšte, niti priroda engleskog jezika posebno. Ona se umesto toga bavi »pravilnim engleskim jezikom«, to jest, time da nametne upotrebu nekog određenog dijalekta (onog kojim govori određeni preskriptivni gramatičar, ili bar onog kojim on misli da govori). Konačni vid preskriptivnih prilaza je težnja da se



opiru kolokvijalnim govorima u korist zvaničnog govora. Ovo je, možda, u vezi sa mnogim stvarima, ali, verovatno, najviše sa značajem pismene jezičke upotrebe (koja je, opet, usko povezana sa zvaničnim načinom govora). Postoji ovdje neopravdana tendencija da se smatra da pisanje ima neku vrstu prvenstva nad govorom i da se kolokvijalni govori smatraju »drugorazrednim« u odnosu na formalni govor, koji se već i sam smatra nekom vrstom odstupanja od »pravog jezika« zastupljenog u pismenom izražavanju.

Preskriptivna gramatika je usko povezana sa čudnom pretpostavkom da je u školama potrebno držati nastavu iz »gramatike« — to će reći, da dete dolazi u školu bez ikakvog znanja gramatike. Ova pretpostavka je očigledno zasnovana na veoma različitoj koncepciji gramatike od one koju smo prethodno izložili. Pedagoški dete već u znatnoj merni shvata većinu principa o sklapanju i tumačenju rečenica. Istinitost pretpostavke na kojoj se zasniava preskriptivna gramatika zavisi od toga da se izraz »znanje gramatike« protumači tako da uk-

ljučuje sposobnost da čovek raspravlja o svom implicitnom znanju jezika, te otuda proizlazi nastava o pojmovima kao što su vrste reči. Ovakvo tumačenje izraza »znanje gramatike«, takođe, uključuje poznavanje sistema pisanja i njegovu pravilnu upotrebu, a i poznavanje detalja elitnog ili standardnog dijalekta.

Važno je, prema tome, da ne zamenimo preokupaciju ove knjige sa preokupacijama preskriptivne gramatike. Kada se kaže da je iskaz u primeru (41) »pravilno sklopljena engleska rečenica«, ali da iskaz u primeru (42) to nije, to ne znači da je iskaz pravilno sklopljen u nekom idealnom, »standardnom« jeziku:

- (41) Harry wants to go  
(Hari hoće da ide)  
(42) Harry wants going  
(Hari hoće iđenja)

Iskaz u primeru (41) je pravilno sklopljena rečenica u određenom dijalektu koji se opisuje, a koji je, u stvari, dijalekt kojim govore autori. Međutim, obično se biraju primeri koji bi skoro sigurno bili pravilni u bilo kom drugom dijalektu. Ovaj rad bavi se ogromnim korpusom strukturalnih i sintaksičkih principa koji su zajednički svim varijantama engleskog jezika, a ne manjim detaljima koji čine razliku između njih. Ovi detalji su povod mnogih rasprava i uzbuđenja u okviru preskriptivne gramatike.

## VIII PISANJE

Već smo spomenuli da preskriptivna gramatika ima tendenciju da pisanje smatra osnovnim vidom jezika, a govor, ili zvučni vid jezika, nekom vrstom nestalnog odstupanja od pisanja. Ovakav stav, međutim, potpuno je pogrešan. Sistemi pisanja su bez izuzetka neka vrsta jezičkih parazita: oni predstavljaju pokušaje (i to često loše pokušaje) da se prikažu neki vidovi jezičke strukture, obično fonološki vidovi. Štaviše, sistemi pisanja su relativno nove tvorevine, one idu unazad samo nekoliko hiljada godina, u poređenju sa ogromnim rasponom vremena za koji se pretpostavlja da postoji jezik. Većina jezika na svetu još uvek nema nikakvog pisma, a oni sasvim dobro postoje i bez pisanja.

Važno je da se ne protumači pogrešno ono što je upravo rečeno. Mi nismo rekli da je govor primaran; mi tvrdimo, međutim, da je jezik primaran. Govor je, napokon, ponašanje ili delatnost. Kao što smo već videli, jezik je sistem znanja na kome se zasniava ovo ponašanje. Međutim, govor je mnogo prirodnije povezan sa jezikom nego što je to bilo koji oblik pismene aktivnosti. Sposobnost govora i sluh sastavni su deo ljudskog organizma i sva normalna ljudska bića mogu da upotrebe sredstvo govora za produkovanje rečenica. Ali milioni ljudi se ne služe nikakvim sistemom pisanja. Mada je govor »prirodno« sredstvo za produkovanje jezika, a pisanje izvedena ili sekundarna veština, postoje težnje da se ovo zamagli zbog velike važnosti koja se pridaje pisanju i zbog uloge koje ono ima u složenim oblicima života visoko razvijenog društva.

Prema tome, nije ni greška ni slučajnost da je ova knjiga razmatrala jezik kao da, u stvari, sistemi pisanja i ne postoje. Ovakvim prilazom se smatra da je jezik, sa svojim »prirodnim« sredstvom produkovanja, artikulisanim govorom, prirodni rezultat ljudskog organizma. Pisanje je, s druge strane, posebna veština za produkovanje jezičkih elemenata i kao takvo je već izum veoma nalik na telefon ili algebru.

## IX SADAŠNJE STANJE GRAMATICKIH STUDIJA

Jedan od glavnih rezultata istraživanja u okviru transformacione gramatike bilo je otkriće da su dubina, domašaj, složenost i

apstraktnost lingvističkih struktura bili skoro uvek ozbiljno potcenjeni. Neformalnost i nedostatak preciznosti većine deskripcija gramatike, naročito onih deskripcija na kojima se zasnivala školska gramatika, doveli su do toga da se jezici smatraju mnogo jednostavnijim i mnogo očiglednijim sistemima nego što oni zapravo jesu. Uobičajeni prilaz u ovim deskripcijama je taj da se po volji odaberu rečenice kao primeri te da se onda o njima kažu razne stvari ili da se one analiziraju na različite načine. Ovakve deskripcije se nikad stvarno ne bave problemom određivanja preciznog sistema pravila, koji bi nekome ko zna taj jezik otkrio sve (i jedino) činjenice o svakoj rečenici uzetoj kao primer. To će reći, one se nikad ne bave problemom da se obezbedi ograničena gramatika koja generiše neograničene brojeve rečenica u nekom jeziku. Mnogo je lakše, međutim, odabrati neke rečenice kao primere, pa čak i veoma veliki broj njih, i nešto reći o tim određenim rečenicama nego što je otkriti tačne mehanizme koji generišu ove i sve ostale rečenice. Ukratko rečeno, tradicionalne lingvističke rasprave, a naročito školske gramatike, ne bave se problemom konstruisanja eksplicitnog sistema gramatičkih pravila.

Prilaz ove knjige je bio sasvim drugačiji. Pokušali smo da damo precizna i eksplicitna obaveštenja o sistemu pravila na kome se zasniva naše sintaksičko znanje. Ali ovo je veoma komplikovan zadatak. Zbog toga vrste konstrukcija koje su se proučavale malobrojnije su nego što bi se moglo očekivati u starijim gramatikama. Ovo nije stvar namernog izostavljanja već je rezultat ograničenosti našeg eksplicitnog znanja o složenom, apstraktnom sistemu principa, od koga se sastoji gramatika nekog ljudskog jezika. Međutim, unutar onih oblasti koje su obrađene, ova knjiga pružila je izvestan stepen preciznosti i jasnoće prilikom raspravljavanja o različitim rečenicama — stepen preciznosti i jasnoće koji tradicionalne gramatike ne mogu da postignu zbog svojih neodređenih pravila i zbog svog oslanjanja na čitačevo urođeno znanje jezika i na njegove tobožnje sposobnosti da zapažanja o određenim primerima proširi na neograničen broj nenavedenih rečenica.

Konačni cilj bi trebalo da bude spoj širine zahvata sa dubinom i preciznošću analize. Ali da bi se postigao ovaj cilj biće potrebno da mnogi gramatičari duže vreme intenzivno istražuju. Moramo shvatiti da jezik uopšteno, i engleski jezik posebno, još uvek je uglavnom izvan dometa ozbiljnog razumevanja i pored toga što su ga mnoge generacije naučnika proučavale dugi niz godina.

Ova knjiga predstavlja uvod u neke vrste rezultata koji se mogu dobiti na osnovu pokušaja da se konstruiše precizna, eksplicitna gramatika nekog jezika. Ovi rezultati su još impresivniji kada razmotrimo činjenicu da oni predstavljaju ono što je postignuto samo početnom fazom preciznih izučavanja forme i sadržine gramatika prirodnih jezika.

## NAPOMENE:

1) Ovaj rad je nešto skraćena verzija članka koji je pod naslovom *Pogovor* objavljen u knjizi *Transformaciona gramatika engleskog jezika*.

2) Pol Postal je američki lingvista mlađe generacije, učenik Noama Comskog. Doktorirao je na temi iz antropološke lingvistike na Jelskom univerzitetu. Bavi se uglavnom problemima sintakse i semantike u jeziku. Poslednjih godina bavi se generativnom semantikom koja je u dobroj meri drugačija od početnih Comskovih koncepcija u sintaksi i semantici. Inače je poznat kao veoma dobar polemičar. Nastupao je na mnogobrojnim internacionalnim i američkim skupovima.